

Toen ik de voordeur opende stond Joop voor me, op anderhalve meter afstand, zijn karakteristieke schipperspet op, daaronder zijn (door de sluiting van de kapperszaken) te lange golvende grijswitte haren. In zijn rechterhand een tas, waaruit hij een brood toverde.

Er was een uitgebreide mailwisseling aan vooraf gegaan. Daarin deed hij voor mij minutieus verslag hoe hij met voor- en tegenspoed te maken had tijdens de reis die leidde tot het grote wonder: een prachtig zuurdesembrood, bereid met alleen water, bio volkorenmeel en zout, perfect van smaak en structuur. Zo viel zijn broodrecept ook mij ten deel, stap voor stap beschreven, compleet met tips en waarschuwingen. Bij het lezen ervoer ik het wonder en de spanning en zo groeide mijn hunkering om dat avontuur ook aan te gaan.

Niet dat bakken mijn lust en leven is. Ik beoefen met grote liefde de kunst van het koken – het heet niet voor niets kookkunst – maar daar bleef het tot nu toe bij. We hebben wel een tijdje brood gebakken, gemaakt van kant-en-klaar meel met gist, maar dat is géén kunst. De broodmachine (het woord ‘machine’ zegt alles) mengde, ‘kneedde’ en bakte.

Maar het ongewisse van het broodavontuur verleidde mij en zo zette ik de eerste stap, mengde lauw water en bio volkorenmeel, van beide 100 gram, en deed het resultaat daarvan in een weckfles. Nog een aantal stappen, dan moet – na een dag of zeven – de ‘starter’ gereed zijn. Dan zal mengen, rijzen, kneden en bakken tot een brood moeten leiden.

Terwijl ik twee dagen later Joop deelgenoot maakte van de opwindende in huize Steenbergen – het mengsel in de weckfles was al belLEN blazend inmiddels in volume verdubbeld – ontving ik van hem een schokkende mail. Joop is een man die blijft zoeken naar verbetering en zo had hij – na weken mooie broden gebakken te hebben – geëxperimenteerd met de nachtrijs: de eerste rijs die de volgende morgen zou worden voortgezet in een dagrijs in de oven. Het was op een mislukking uitgelopen en nadat we daarover eerst half serieus, half ginnegappend mails hadden gewisseld, schreef hij: “Jij denkt kennelijk dat het een grapje is, maar ik tuur iedere vijf minuten door het glas van de ovendeur om te zien of de nachtrijs zich zal doorzetten in de dagrijs. Dat brood denkt kennelijk ook dat de nacht is om te slapen, maar er moet gewerkt worden! Het is nu 11 uur geleden dat de nachtrijs begon en als het zo doorgaat wordt het nog een dag-en-nachtrijs.”

Nachtrijs. Ik kende het woord niet en dat was geen wonder, want Joop heeft een creatief brein, hij had het zelf bedacht. Gedachten tuimelden in mijn hoofd over elkaar heen. Zo ontdekte ik dat het woord *nachtrijs* een prachtige metafoor is voor ons leven nu.

Het coronavirus heeft ons in zijn greep, het muteert dat het een kwade lust is, nóg besmettelijkere varianten banen zich een weg. Concertzalen, filmhuizen, restaurants, winkels, onderwijsinstellingen zijn gesloten, we hebben een avondklok. Het is voor velen donker in de tunnel, voor anderen is het al nacht. Maar toch... zelfs Hugo de Jonge en Mark Rutte drukken ons op het hart: ‘Er gloort licht aan het einde van de tunnel’. We hebben immers testen en vaccins tot onze beschikking. Met vaccins zijn de lichamelijke gevolgen beter beheersbaar, met (verplicht) testen kunnen we de verspreiding beter beheersen. Terwijl het nog nacht is, rijst de zon, nog onzichtbaar tot ze boven de horizon verschijnt. Dát is *nachtrijs*, daarin wordt langzaam maar zeker de belofte van een nieuwe morgen zichtbaar en dan zal de wereld er anders uitzien. Als we de nachtmerrie overleefd en de nachtrijs doorleefd hebben, zullen we sterker zijn. Tenminste, als wij dat willen.

Tegenslag en lijden zelf hebben geen zin. Wij kunnen wél zin ontlenen aan de wijze waarop we daarmee omgaan. Onze kracht wordt niet zozeer zichtbaar op die momenten van het leven waarin de zon ons toelicht. We mogen daarvan naar hartenlust genieten, maar onze kracht wordt zichtbaar als het leven ons ruw confronteert met zijn schaduwzijde. Wie roept dat de coronacrisis zélf zin heeft vergist zich. Wel kunnen we zin ervaren in de wijze waarop we met deze crisis omgaan. Aan het einde van de coronacrisis zal blijken of het een nachtmerrie was of uiteindelijk een nachtrijs, de opmaat voor een nieuw normaal.

Toen ik hierover nadacht kwam – als gevolg van ook weer zo'n merkwaardige gedachte-sprong, de geest waait waarheen hij wil – een bijzondere periode in mijn leven in beeld. Ook daarover wil ik je graag vertellen.

In 2005 werd ik door de Raad van Toezicht van het Diaconessenhuis in Utrecht gevraagd om met de medische staf en medewerkers het ziekenhuis nieuw zicht op de toekomst te geven, nadat een bestuurlijke crisis het ziekenhuis had geteisterd. Ik werd grondig geïnformeerd en wist waartegen ik ja zei. Tenminste, dat dacht ik. Na verloop van tijd werd me echter duidelijk dat op de Intensive Care een veel ernstiger crisis gaande was. Daar slaagden de intensivisten er niet in om eenheid in hun medisch beleid én handelen tot stand te brengen. Dat was in brede kring bekend, maar in de ziekenhuiscultuur van toen was déze crisis diep weggestopt: wat niet oplosbaar is bestaat niet! Soms moet je inderdaad met een probleem leren leven, maar hier ging het om onaanvaardbare risico's. Toen de stafvoorzitter en ik de diepte van de crisis ten volle hadden geproefd, gaven we elkaar een hand en beloofden elkaar: wij zullen niet eerder rusten dan nadat we deze crisis hebben opgelost. We hebben samen woord gehouden hoe moeilijk dat ook bleek te zijn!

Ik bespaar je de lange, moeilijke weg die we zijn gegaan. Met hulp van goede adviseurs, een tijdelijke leider van de IC, de inspectie en juristen zochten we een uitweg, maar uiteindelijk restte – het was mijn volle overtuiging – slechts één besluit: de intensivisten zouden uit hun functie moeten worden ontheven, met alle risico's die dát besluit met zich mee zou brengen. We hebben met een bezwaard gemoed doorgezet en met spontane hulp van intensivisten uit andere ziekenhuizen hielden we de IC gaande. Een enkele intensivist spande een rechtszaak aan. Toen die goed afliep en in de ziekenhuiswereld en media waarderende woorden klonken was het voor mij over; ik was volkomen leeg, moest thuis tot rust komen.

Toen was daar '*mijn nachtrijs*' – een goede relatie die wist dat ik niet kon werken, nodigde Louise en mij uit en zo luisterden we in het Amsterdamse Concertgebouw naar de *Hohe Messe* van J.S. Bach. Na 105 minuten zetten 16 zangers en het orkest de slothymne in: *Dona nobis pacem*. De woorden stegen op, steeds hoger klonken ze. Drie trompettisten klommen daarboven uit, de melodieën weerkaatsten tegen het plafond – zo daalde vanuit de hoogte vrede overvloedig op ons neer. Enkele weken later kon ik mijn opdracht voltooien en daarna met pensioen gaan. Ik kijk nu achterom en ervaar die wonderschone *nachtrijs* opnieuw, ik hoor de woorden *Dona nobis pacem* zoals ik ze toen hoorde. Ze zijn blijven klinken, ook in de donkerste nachtreis van ons leven die zes jaar later zou volgen: *VREDE*.

Muziek. Twee topuitvoeringen van het *Dona Nobis Pacem*, maar hoe verschillend!

1. Een uitvoering van alleen het *Dona nobis pacem*, met een groot koor. Geniet van de wijze waarop je de jonge vrouwen ziet en hoort zingen: zó geconcentreerd, zó vol passie en overgave! Klik [hier](#) en je ziet bovendien John Eliot Gardiner, de Bachkenner bij uitstek, op de bok. Wát een mens!
2. Beleef [hier](#) een uitvoering van de gehele *Hohe Messe* door de Nederlandse Bachvereniging, het ensemble dat wij in 2007 in het Concertgebouw hoorden; na 1 uur en 45 minuten klinkt het (hier veel snellere) *Dona nobis pacem*.